

گزیده‌ای از پژوهش‌های ارسالی شماره ۷۹ - موضوع پژوهش (۲)

الگوهای قرآنی

انسان کامل، محبوب‌ترین چهره، نزد خداوند

از نظر اسلام انسان کامل که در همه فضایل به‌طور متعادل و هماهنگ رشد کرده است، مورد عنایت خاص خدا می‌باشد. چهره‌هایی تابناک هم‌چون پیامبر اسلام(ص)، سایر انبیای الهی، ائمه هدی و صالحین از این دسته‌اند. قرآن از این محبوبین حق، تمجید می‌کند و صفات آن‌ها را بیان می‌فرماید. در روایات و دعاها نیز این بزرگواران به‌عنوان اسوه و راه هدایت معرفی شده‌اند: «اتَّمُ الصِّرَاطُ الْأَقْوَمُ وَ السَّبِيلُ الْأَعْظَمُ وَ شُهَدَاءُ دَارِ الْفَنَاءِ وَ شُعَبَاءُ دَارِ الْبَقَاءِ»^۱ شما راست‌ترین راه‌ها و بزرگ‌ترین شاهرها هستید و شما شهیدان این جهان و شفیعان آن جهانید.

بنابراین، ما با اطاعت و پیروی هرچه بیش‌تر از این الگوهای مطمئن قرآنی (که محبوب حقیقی خداوند هستند)، به آن‌ها نزدیک‌تر شده و از نور وجودی آن‌ها بیش‌تر بهره‌مند می‌شویم، هرچند که کاملاً نتوانیم مانند ایشان باشیم. در این خصوص حضرت علی(ع)، در نامه‌ای به یکی از فرماندارانش می‌فرماید: «آگاه باش که مردم، نیازمند امامی هستند که از وی پیروی کنند و به نور دانش او روشنی جویند. حال امام شما از دنیای خود به دو لباس کهنه و برای خوراکش به دو قرص نان اکتفا نموده است. البته شما قادر به چنین زندگی سختی نیستید، ولی از شما می‌خواهم که با پرهیزکاری و کوشش و پاکدامنی و درستکاری مرا یاری کنید.»^۲

با دقت در سخنان امام علی(ع) درمی‌یابیم که امام معصوم، به جدایی‌ناپذیری از قرآن و عترت پیامبر(ص) توصیه می‌کند و قرآن آن را شرط حُبِّ و دوستی خداوند نسبت به بنده و قرار گرفتن در صراط مستقیم می‌داند.

موسی صیاد اربابی، شماره اشتراک: ۱۱۵۷۵

سیمای پرهیزکاران

در آیات متعددی وعده بهشت به پرهیزکاران داده شده است و چند صفت از اوصاف عالی و انسانی برای آن‌ها ذکر شده است:

۱- «الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ»^۳ آن‌ها در همه حال انفاق می‌کنند؛ چه موقعی که در راحتی و وسعت

هستند و چه زمانی که در پریشانی و محرومیت به‌سر می‌برند.

ممکن است گفته شود انسان در حال تنگدستی چگونه می‌تواند انفاق کند؟ پاسخ این سؤال روشن است؛

افراد تنگدست نیز به مقدار توانایی می‌توانند در راه کمک به دیگران انفاق کنند، درثانی انفاق منحصر به مال

و ثروت نیست، بلکه هرگونه موهبت خدادادی را شامل می‌شود. به این ترتیب خداوند می‌خواهد روح فداکاری و سخاوت را حتی در نفوس مستمندان جای دهد تا از رذایل اخلاقی فراوانی که از «بخل» سرچشمه می‌گیرد، برکنار بمانند. به‌علاوه گذشت از مال و ثروت آن هم در حال تنگدستی، روشن‌ترین نشانه تقواست.

۲ - « وَ الْكَاطِمِينَ الْغَيْظُ؛^۴ آن‌ها بر خشم خود مسلطند»

حالت خشم و غضب از خطرناک‌ترین حالات است و اگر جلوی آن گرفته نشود، به شکل جنون و دیوانگی و از دست دادن کنترل اعصاب خودنمایی می‌کند، بسیاری از جنایات در چنین حالتی رخ می‌دهد. پیامبر اکرم (ص) فرمود: «آن کس که خشم خود را فرو برد، با این که قدرت اعمال آن دارد، خداوند دل او را از آرامش و ایمان پر می‌کند.»^۵

اعظم گلی، شماره اشتراک: ۱۳۴۴۲

۳ - از دیگر صفات پسندیده بندگان مخلص خدا، «حلم و بردباری» است. خداوند رحمان می‌فرماید: «وَ إِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا؛^۶ و هنگامی که جاهلان آن‌ها را مخاطب سازند، به آن‌ها سلام گویند» (بی‌اعتنا و بزرگووارانه می‌گذرند). آری این انسان‌های شریف در جواب افراد نادان و دون، جدال نکرده و با سلام شبیه به خداحافظی، ترک سخن می‌کنند. از ویژگی‌های ممتاز آنان، «سعه صدر» است. به قول شاعر:

من از درمان و درد و وصل و هجران

پسندم آن چه را جانان پسندد

برهیزکاران در پیچ و خم زندگی و بحبوحه حوادث، به قدرت لایزال الهی پناه می‌برند و چه زیبا حضرت جل جلاله، در توصیف عباد الرحمن فرموده‌اند: «وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا؛ آن‌ها کسانی هستند که شبانگاه برای پروردگارشان سجده و قیام می‌کنند.»^۷ به قول حافظ شیرین سخن:

چه مبارک سحری بود و چه فرخنده شبی

آن شب قدر که این تازه براتم دادند^۸

۴ - ویژگی بعدی عباد الرحمن، «درست مصرف کردن» است. متأسفانه اسراف در حال گسترش است و این در حالی است که خداوند رحمان، اسرافکاران را برادران شیطان می‌داند. بعضی‌ها می‌پندارند، عدم اسراف یعنی؛ سخت‌گیری و خست در امور زندگی. در صورتی که این‌گونه نیست. در این مورد حضرت علی (ع) می‌فرماید: «کن سمحاً و لاتکن مبذراً، و کن مقدرًا و لاتکن مقتراً؛ بخشنده باش، اما زیاده‌روی نکن، در زندگی حسابگر باش، اما سخت‌گیر نباش.»^۹

۵ - از ویژگی‌های دیگر عباد الرحمن «ولایت‌پذیری» است. آیات و روایات فراوانی در زمینه فرمانبرداری از ولایت آمده و اطاعت از «ولی» را هم‌سنگ اطاعت از پیامبر و خدا دانسته‌اند.^{۱۰} امام جعفر صادق (ع) در این رابطه می‌فرماید: «لَوْ أَنَّ رَجُلًا قَامَ لَيْلَهُ وَ صَامَ نَهَارَهُ وَ تَصَدَّقَ بِجَمِيعِ مَالِهِ وَ حَجَّ دَهْرَهُ وَ لَمْ يَعْرِفْ وَلايَةَ وَلى اللَّهِ فَيَوَالِيهِ وَ

بكون جميع اعماله بدلالته اليه ما كان له على الله جل و عز حق في ثوابه و لا كان من اهل الايمان؛ همانا اگر کسی شبها را با عبادت به سر برد و روزها را روزه بدارد و تمام اموالش را صدقه دهد و در تمام عمر به حج رود و امر ولایت ولی خدا را نشناسد تا از او پیروی کند و تمام اعمالش با راهنمایی او باشد، برای او از خدای عزوجل، حقی نیست و از اهل ایمان به شمار نمی آید.»^{۱۱} و در حدیث دیگری می فرماید: «کسی که بمیرد در حالی که ولی خویش را نشناسد، به مرگ جاهلیت مرده است».

۶- از دیگر ویژگی های عباد الرحمن، «خلوص» آنان در کلیه کارها به ویژه عبادات است. آنها اگر کاری انجام دهند، برای خدا و به دور از هرگونه رنگ و ریاست. بندگان مخلص خدا توقع پاداش از مخلوق نداشته و فقط اجر خود را از او می خواهند. از آن جا که دل آنها مملو از عشق الهی است، به لطف معبود، ایمان و یقین کامل دارند و او را منشأ همه فیوضات می دانند.

۷- آنان از «ریختن خون ناحق» ابا دارند و در اجرای فریضه «امر به معروف و نهی از منکر»، بسیار کوشا و جدی هستند. آنان می دانند که نشاط جامعه در انجام این مهم است، چراکه در اجتماعی که امر به معروف و نهی از منکر نباشد، افراد آن مرده اند، گرچه به ظاهر نفس می کشند. خداوند صراحتاً مؤمنین را به امر به معروف و نهی از منکر امر می فرماید، برای انسان کامل شدن و رسیدن به مقام خلیفه الهی، راهی جز انجام این واجب الهی نیست. «انسان کامل و خلیفه الله کسی است که با هدایت خاص خداوند تعالی، جوامع بشری را به خیر و صلاح و انسانیت دعوت می کند.»^{۱۲} البته این را هم بگوییم که امر به معروف و نهی از منکر، شرایطی دارد و برای شناخت آن شرایط باید به کتب فقهی و یا رساله مراجع رجوع کرد، لیکن بدیهی ترین شرط، آن است که امر به معروف و ناهی از منکر، خود عامل به گفتارش باشد.

رضا فیروزی، شماره اشتراک: ۱۲۲۰۸

چهره های محبوب خدا در آیات قرآن

با مطالعه متون دینی مخصوصاً قرآن کریم (که به عنوان آخرین کلام الهی برای تکامل و پیشرفت بشر بر بهترین بنده اش نازل شده است)، به این نتیجه می رسیم که از بین هزاران صفتی که برای خداوند عالمیان است، صفاتی چون رحمانیت و رحیمیت، تبلور خاصی دارد و از تمایز بیش تری برخوردار است: «کَتَبَ رُبُّكُمْ عَلٰی نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ»^{۱۳}.

وجود آیه شریفه «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ» در اول ۱۱۳ سوره از ۱۱۴ سوره قرآن، مدعای فوق را تأیید می کند و سبقت رحمت بر غضب را ثابت می کند: «يَا مَنْ سَبَقَتْ رَحْمَتُهُ غَضَبَهُ»^{۱۴}

هرچند رحمت الهی واسعه و فراگیر است، اما خداوند رحمت خاصی برای بندگان مؤمن خود دارد و آنها را به رضوان خود نوید داده است. این بندگان الهی دارای شرایط و صفاتی می باشند که دانستن این صفات برای جویندگان طریقت و رضوان الهی ضروری به نظر می رسد، در این نوشتار برآنیم تا برخی از این صفات را یادآور شویم.

قبل از ورود به بحث تذکر این نکته ضروری است:

اطلاق حبّ و بغض و امثال این‌ها بر خداوند، از باب عنایت و مجاز است نه حقیقت. زیرا خداوند محل حوادث و عوارض نیست؛ یعنی خداوند معامله محبّ با حبیب خود می‌نماید و احسان، رحمت و مغفرت خود را شامل حال او می‌کند.^{۱۵}

صبر

«وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ»^{۱۶} صبر و استقامت از شرایط تکامل انسانی می‌باشد و برای برون‌رفت بشر از منجلاّب مشکلات، بسیار مورد نیاز است.

صبر اقسامی دارد که هر کدام از اقسام آن، به بُعدی از زندگی انسان نظر دارد، «الصبر علی ثلاثة أقسام، صبر علی الطاعة و صبر علی المعصية و صبر علی المصيبة»^{۱۷}.

صبر بر طاعت: اطاعت و بندگی خداوند، به بعد نیاز انسان به پرستش اشاره دارد و برای رسیدن به تکامل انسانی از ضروریات می‌باشد.

صبر بر معصیت: گناه، انسان را از خالق خود دور می‌کند و او را در مسیر بندگی شیطان قرار می‌دهد، بسیاری از مشکلات در پی گناه و پیروی از هوا و هوس ایجاد می‌شود، صبر بر معصیت، نه‌تنها در رفع این مشکلات مؤثر است، بلکه مسیر تکامل را برای انسان هموار می‌سازد.

صبر بر مصیبت: درگذشت عزیزان و دوستان نه‌تنها روح انسان را آزار می‌دهد، بلکه سالیان سال او را رنجیده‌خاطر می‌سازد و زمینه بروز ناامیدی‌های خطرناک را فراهم می‌سازد که صبر بر مصیبت، انسان را از این مشکلات نجات داده و به او ضمیری فولادین عطا می‌کند.

محسن شریعتی، شماره اشتراک: ۱۳۹۰

ویژگی‌های زنان شایسته از منظر قرآن

۱- ایمان و عمل صالح

ایمان به همراه انجام عمل صالح، یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های بانوان شایسته است. بررسی آیات قرآن به ما می‌فهماند که این ویژگی، سرمایه اصلی بشر برای نیل به قلّه رفیع سعادت و نیک‌بختی در دنیا و آخرت است؛ «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَ لَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ؛ هر کس از مرد یا زن، کار شایسته کند و مؤمن باشد، قطعاً او را با زندگی پاکیزه‌ای حیات خواهیم بخشید و مسلماً به آنان بهتر از آنچه انجام می‌دادند، پاداش خواهیم داد»^{۱۸}

۲- اطاعت خدا و رسول و تسلیم در برابر فرامین آنان

از دیگر اوصاف زنان شایسته، اطاعت کامل از خدا و رسول او و تسلیم بی‌چون و چرا در برابر فرامین و رهنمودهای آنان است. آیات بسیاری بر این حقیقت گویاست؛ «وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا؛ هیچ مرد و زن مؤمنی را نرسد که چون

خدا و فرستاده‌اش به کاری فرمان دهند، برای آنان در کارشان اختیاری باشد و هرکس خدا و فرستاده‌اش را نافرمانی کند، قطعاً دچار گمراهی آشکاری گردیده است.»^{۱۹}

۳- پاکی و پاکدامنی

زن نمونه و شایسته از منظر قرآن، زنی عفیف، پاکدامن و منزّه از هر نوع آلودگی و پلیدی است. به استشهاده قرآن^{۲۰} حضرت مریم(س) به دلیل پاک بودن بر زنان جهان برتری داده شده است.

۴- تقوای پیشگی

زن نمونه و شایسته از دیدگاه قرآن، زنی است که تقوا را در تمام عرصه‌های زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی (روابط و مناسبات اقتصادی، سیاسی و فرهنگی) رعایت می‌کند. با اندک تأمل در آیات قرآن این حقیقت به دست می‌آید که تقوای پیشگی از ارزشمندترین و والاترین منزلت‌ها برای انسان‌ها از زن و مرد می‌باشد: «یا ایها الناس انا خلقناکم من ذکر و اثنی و جعلناکم شعوباً و قبائل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقاکم ان الله علیهم خبیر؛ ای مردم ما شما را از مرد و زنی آفریدیم و شما را ملت ملت و قبیله قبیله گردانیدیم تا با یکدیگر شناسایی متقابل پیدا کنید، در حقیقت ارجمندترین شما نزد خدا، باتقواترین شماست. بی‌تردید خداوند دانا و آگاه است.»^{۲۱} راستگویی، حجاب و پوشش مناسب، چشم‌پاکی و آزر و حیا نیز از ویژگی‌های زنان کامل و الگوست.

فروزنده خادمی ندوشن، شماره اشتراک: ۱۴۴۹۵

● پی‌نوشت‌ها:

۱. بخشی از زیارت جامعه کبیره.
۲. نهج البلاغه، نامه ۴۵.
۳. آل عمران (۳) آیه ۱۳۴.
۴. همان.
۵. تفسیر نمونه، ج ۳، ص ۱۱۸.
۶. فرقان (۲۵) آیه ۶۳.
۷. همان، آیه ۶۴.
۸. دیوان غزلیات حافظ.
۹. نهج البلاغه، حکمت ۳۳، دشتی.
۱۰. اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم. نساء (۴) آیه ۸۲.
۱۱. اصول کافی، ج ۲، ص ۱۹، روایت ۵.
۱۲. نردبان آسمان، ص ۲۵۷، مجموعه درس‌های اخلاق فقیه و عارف وارسته حضرت آیت الله بهاءالدینی، تدوین اکبر اسدی.
۱۳. انعام (۶) آیه ۵۴.
۱۴. الإقبال بالأعمال الحسنة فیما یعمل مرة فی السنة، ج ۲، ص ۱۰۸.
۱۵. أطیب البیان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۴۴۶.

-
۱۶. آل عمران (۳) آیه ۱۴۶.
۱۷. إرشاد القلوب إلى الصواب، ج ۱، ص ۱۲۶.
۱۸. نحل (۱۶) آیه ۹۷.
۱۹. احزاب (۳۳) آیه ۳۶.
۲۰. آل عمران (۳) آیه ۴۲.
۲۱. حجرات (۴۹) آیه ۱۳.

پرو، شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی